

„Régi, új és retró” – Beszámoló a Magyar Pszichológiai Társaság XXV. Országos Tudományos Nagygyűlésén tartott HBSC poszterműhelyről

Old, new, and retro – A report on the HBSC poster workshop presented at the XXV National Scientific Convention of the Hungarian Psychological Association

Szerzők: Költő András✉

Nemzeti Egészségfejlesztési Intézet, ELTE PPK Pszichológiai Intézet

Beküldve: 2016.06.07.

Kulcsszavak: HBSC, Iskoláskorú Gyermekek Egészségmagatartása Kutatás, posztterek

Keywords: HBSC, Health Behaviour in School-aged Children, posters

A hazai pszichológus-közösség és a lélektan társtudományainak képviselői számára az egyik legfontosabb szakmai fórum a Magyar Pszichológiai Társaság éves tudományos Nagygyűlése, melyet 2016 júniusában huszonötödik alkalommal rendeztek meg. A kongresszusnak idén a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem adott otthont, az Ergonómia és Pszichológiai Tanszék munkatársainak szervezésében.

Az Iskoláskorú Gyermekek Egészségmagatartása (HBSC) kutatás hazai és nemzetközi eredményei számot tartanak a pszichológusok érdeklődésére, ezért a Nemzeti Egészségfejlesztési Intézetben dolgozó HBSC Kutatócsoport kiemelten fontosnak érezte, hogy az idei Nagygyűlésen – a 2013/14-es adatfelvételt fel dolgozó hazai [HBSC Kutatási jelentés](#)¹ publikálásával párhuzamosan – bemutassa a vizsgálatot. A kötetlenebb beszélgetési és kapcsolatteremtési lehetőség, és a serdülők egészsége iránt érdeklődő kollégák elmélyült kérdései miatt általában nem konferencia-előadásokat, hanem poszttereket mutatunk be. Az idei MPT Nagygyűlésen „RÉGI, ÚJ ÉS RETRÓ: Az Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása kutatás új ada-

tai, témái és módszertani fejlesztései” címmel tematikus poszterműhelyt szerveztünk.

Az első poszteren Költő András és munkatársai a HBSC vizsgálat módszertanát, szakaszait, a 2013/14-es adatfelvételt az adatgyűjtés során alkalmazott kérdőívet és a minta jellemzőit mutatták be. A HBSC kutatás apró lépésekig lebontott, szigorú módszertan szerint zajlik, négy éves ciklusokban. Ennek lépései: a kérdőív aktualizálása, fordítása-vissza fordítása, etikai engedélyeztetése és egy elővizsgálatban történő kipróbálása. A minta kialakítása, az iskolákkal való kapcsolatfelvétel után szülői (és a felvételtől tanuló) be leegyezés kérése történik. A kutatást kiképzett kérdezőbiztosok végzik. Az adatok digitalizálása, tisztítása és ellenőrzése után a kutatócsoport ellenőrzi és összeveti az alapvető leíró adatokat az előző kutatási ciklus eredményeivel; az országos szintű alap-adatokból nemzeti kutatási jelentést írnak. A mélyebb összefüggések feltárására irányuló kutatásaikat hazai és nemzetközi szakmai fórumokon teszik közzé. A döntéshozók és az érintettek (stakeholderek) számára szakpolitikai ajánlásokat fogalmaznak meg. Ez a „körforrás”-jelleg azt is biztosítani tudja, hogy a vizs-

gálat képes legyen a megújulásra, a változó viszonyokhoz való alkalmazkodásra.

Várnai Dóra és munkatársai a kortársbántalmazás hagyományos és online formáinak gyakoriságát, valamint az országos adatfelvételt kiegészítő validációs kutatás eredményeit ismertették. Az iskoláskorú fiatalok körében elterjedt, egészségükre is hatással lévő jelenség a kortársbántalmazás, amely az infokommunikációs eszközök egyre nagyobb térhódításával párhuzamosan az online világban is megjelenik. A HBSC egyik alapvető kutatásfilozófiai tétele, hogy a vizsgálat kialakításába lehetőség szerint minél jobban be kell vonni a kutatás célcsoportját képező fiatalokat („youth engagement”). Ennek egy fontos részfeladata, hogy a vizsgálatban alkalmazott kérdésekkel kapcsolatban kikérjük véleményüket. Emellett a kvantitatív kutatási stratégia eredményeinek érvényességét bizonyítja, ha kvalitatív módszer – fiatalok részvételével elvégzett fókuszcsoporthoz tartozó interjú – megerősíti a témával kapcsolatos kérdések jogosultságát. Az epidemiológiai vizsgálat alapján a tanulók mintegy harmada elkövetőként (12,2%), áldozatként (14,2%) vagy elkövető-áldozatként (10%) érintett a kortársbántalmazásban; a tanulók 6%-át online módszerrel is zaklatták már kortársai, míg kb. 2%-uk a cyberbullying mindkét módjának (kínos fényképek megosztása az illetőről; zaklató üzenetek küldése) és a hagyományos bántalmazásnak is ki voltak téve. A validációs vizsgálat pedig azt igazolta, hogy a diákok többsége tisztában van a bullying jelentőségével, el tudja különíteni azt az agresszió egyéb formáitól, de nem a gyakoriságot, hanem a súlyosságot vélik a legfontosabb kritériumnak.

Arnold Petra és munkatársai azt vizsgálták, hogy az eltérő szocializációs szintek – a család és a kortársak – milyen szerepet játszanak a fiatalok szerhasználatában. A korábbi kutatásokból² tudjuk, hogy külön-külön mindkét szocializációs közeg hatással van e viselkedésformára. A szülők az autokratikus vagy túl engedékeny nevelés alkalmazásával, a nem megfelelő gondoskodás vagy inkonzisztens nevelési elvek, a szegényes kommunikáció és a családi melegség hiánya révén növelhetik a fiatal esélyét a szerfogyasztásra. A barátoknál elsősorban a kortársnyomás hatása érvényesül. Ebben a kutatásban nemcsak magát a szerfogyasztási mutatókat (legalább kétszeri lerészegedés, legalább heti dohányzás; kannabiszhasználat életprevalenciája) vizsgáltuk, de azt is, hogy a serdülő

szerint mennyire jellemzőek ezek a magatartások a kortársaikra. Az elemzést a nemre, az életkorra és a családszerkezetre kontrollálva kiderült, hogy a dohányzás, a részegség, illetve a kannabiszhasználat szignifikánsan (pozitívan) összefügg a barátok észlelt szerhasználatával, de negatívan az észlelt családi támogatással. A két magyarázó változó közötti interakciók vizsgálata azonban nem igazolta, hogy a család szerepe moderálna a kortársak és a serdülő saját szerfogyasztása közötti kapcsolatban. Ez is alátámasztja, hogy a prevencióban elsősorban nem a szerfogyasztást közvetlenül megakadályozni kívánó módszerek lehetnek hatékonyak, hanem azok, amelyek a serdülők szociális készségeit erősítik.

Az alvási szokások jelentős hatással vannak a fiatalok viselkedésére, közérzetére, mindennapi tevékenységeik hatékonyságára. A nem megfelelő mennyiségű és minőségű alvás ronthatja az iskolai teljesítményt, a szubjektív jóllétet és a testi-lelki egészséget. Műhelyünk negyedik poszterében Németh Ágnes és munkatársai a serdülők képernyőhasználati szokásai, alvásideje és szubjektív jólléte közötti összefüggéseket vizsgálták. Ez a téma az első – harminc éve elvégzett – hazai kutatásban is megjelent, de azóta nem elemeztük. Most a fenti összefüggések vizsgálatába a képernyőhasználat különböző módjait is bevontuk. Jelen felmérésben a hétköznapi képernyőhasználat (tévénézés, számítógépes játék, nem játékcélú géphasználat) időtartamának a hétköznapi lefekvés időpontra és alvásmennyiségre gyakorolt hatását tanulmányoztuk. Következő lépésként pedig azt vizsgáltuk, hogy a hétköznapi alvásmennyiség befolyásolja-e a szubjektív jóllét (önminősített egészség, depresszív hangulat, fejfájás, idegesség, kedvetlenség, fáradtság és elalvási problémák) mutatóit. Az összefüggéseket a nemre, az életkorra és a család anyagi helyzetére kontrollálva, szignifikáns kapcsolatokat találtunk. A képernyőhasználat időtartamának növekedése együtt jár a fiatalok lefekvésének későbbre tolódásával és alvásmennyiségük csökkenésével. Utóbbi viszont kedvezőtlenebb testi-lelki jólléttel, rosszabb közérzettel párosul. Mindez azt sugallja, hogy a képernyőhasználat és a szubjektív jóllét között az alvás-mutatóknak mediációs hatása lehet.

Poszttereinken tehát a HBSC „régi, új és retró” témái is helyet kaptak. A két órás, jó hangulatú bemutató alatt számos érdeklődő kollégával találkoztunk, akikkel – egyebek mellett – a serdülők koffeinhasználatát,

a mentális egészség és az alvás vizsgálatával kapcsolatos módszertani megfontolásokat vitattuk meg. Az ismertetett posztterek megtekinthetők és letölthetők a Nemzeti Egészségfejlesztési Intézet [szakmai honlapjáról](#),³ az absztraktokat az Olvasó megtalálja a Nagy-

gyűlés [Kivonatkötetében](#).⁴

Reméljük, poszterműhelyünk hozzájárult a HBSC vizsgálat hazai megismertetéséhez és tudományos együttműködések kialakításához.

¹ http://www.egeszseg.hu/szakmai_oldal/oldal/szakmai-anyagok/szakmai-anyagok-hbcs-nemzeti-jelentes-2014/ (Elérve: 2016.06.30.)

² http://www.ogyei.hu/anyagok/HBSC_2010.pdf, http://www.ogyei.hu/anyagok/HBSC_kutatasi_jelentes_2007.pdf (Elérve: 2016.06.30.)

³ http://www.egeszseg.hu/szakmai_oldal/oldal/szakmai-anyagok/hbcs-mpt-posztermuhely-2016/ (Elérve: 2016.06.30.)

⁴ http://www.mptnagygyules.hu/images/kivonatketet_20160530_vagottB5_web.pdf (Elérve: 2016.06.30.)